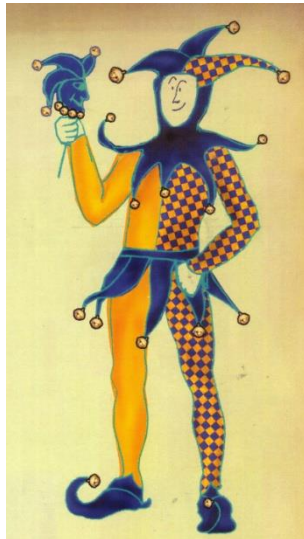

Slotten i Finland

Föreningen för
Finlands
kulturarvsfostran

Narrens berättelser

Berättelser sammanställda av Heidi Kallioinen

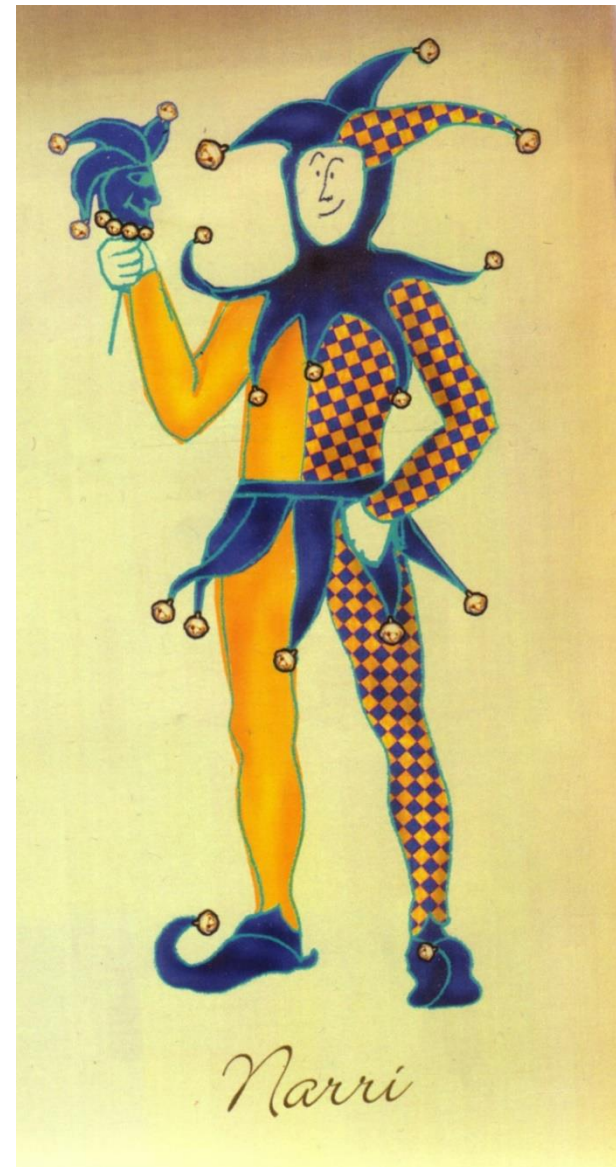
Narrens berättelser

Ser man på, en gäst!

Jag skall berätta er, jag har varit med i många äventyr och hört ännu fler spännande historier. Jag är en narr. Narrar lever för evigt. Jag är utan ansikte, en skämtare, skojare, skådespelare, spelare, sångare, även kallad gycklare. Du kanske kommer ihåg mig som jokern i spelkorten. Min uppgift är att skoja gäster genom att berätta historier och genom att pajasa. Jag har övat jonglering och kan få många bollar att hållas samtidigt i luften... I den nutida cirkusen skulle folket bli avundsjukt.

Både slottsherren och sällskapet undrade nog. Mången gång skrattade de åt mina historier i vilka jag gjorde mig lustig över folket i slottet. Jag måste bara vara noggrann att jag inte förargade slottsherren för då kunde jag ha mist min arbetsplats och då skulle det ha blivit tiggarskåpan för mig.

Jag har gått från slott till slott i hundratals år, sett borgar blivit byggda med också sett dem brinna upp, förfalla och förstöras i brist på vård eller till följd av strider. Som tur har en del av de fina slotten räddats genom god skötsel så att ni även får uppleva dem.

Narrens berättelser : På den tavastländska oxvägen

Jag färdades mot Åbo slott längs den Tavastländska oxvägen, men vid Marttila nära Åbo slott blev jag tvungen att stanna vid Mäntylänmäki. Enligt en sägen var en gulds katt gömd på en åker och den skyddas av irrbloss. Jag måste trotsa rädslan övernatta i skogen så att jag kunde se dessa blå ljus som det berättades om. Den gången hade jag inte turen med mig. I Marttila fanns även en djup spricka i backen, Lotikkos källare kallades den. Denna historia berättade åt mig i ett gästgiveri var jag övernattade.

En riddare hade träffat en häxa i skogen. Riddaren bad häxan om något att dricka och då hämtade häxan en stor bägare från Lotikkokällarens gömmor. Riddaren märkte i sista stund att bägaren var fylld med gift och kastade bort smeten. I misstag stänkte det av soppan på hästen och allt hår försvann på det stället på hästen. Riddaren lyckades fly och skänkte senare bägaren till Åbo Domkyrka så att förbannelsen skulle brytas.

Enligt sagan finns det fortfarande en skatt i Lotikkokällaren som kan hittas på midsommarnatten klockan 12. Då räknar skatthavaren sin egendom och stenporten står öppen. Om ni där råkar se blå irrbloss är det ett tecken på att skatthavaren bränner bort mögel från sina guld- och silverföremål.

Narrens berättelser: Åbo slott

På Åbo slott bor gammal Tomtegubben med sin Murri-katt och en varg. I början var Tomten ganska vresig, men på äldre dagar har han blivit mildare. Så mjukar tiden även den hårdaste av natur. Tomtegubben vaktar Åbo slotts gulds katt. Nog är den där Tomtegubben en ganska lurig en, när han inte nämnt ens åt mig var i borgen skatten finns eller ens hur den kommit dit. Gammal är den dock, såsom också gubben. Om jag inte visste att den är äldre än 500 år, skulle jag gissa att den kommit med den polska prinsessan Katarina Jagellonica, då hon kom till Finland som Hertig Johans maka.

Nog hade hon finheter med sig! Mig, Narren, hade förstås ombetts att underhålla Johan och Katarina. Man ville ha ett riktigt och lika fint renässanshov i Åbo slott som i Germanien eller Italien. Då kunde även narren ta del av det fina livet. Tänk! Katarina hade tagit med sig konstiga tvåtaggade grunkor att äta med! Grunkan hade ett namn också: GAFFEL. Nog var det smidigt att plocka köttbitar med den, måste medges, bara man först vänjde sig med taggarnas vassa ändor.

Lillpigan provade gaffeln utan lov, och stack sig i gommen med den. Då var det nära att inte kocken fick slag bland alla sina grytor då blodet bara forsade från flickans mun. På plats fanns, som tur var, en gammal bykkärring som tryckte ett örtbandage mot såret, spottade för säkerhets skull över vänstra axeln och mumlade en trollformel för att stilla blödandet. Jag såg med förfäran, inte så mycket på blödandet, men på spottloskan som landat mitt bland den rökta fisken. Jag beslöt mig för att inte ta av braxen vid middagen, fast den var min stora läckerhet. Blödandet slutade, men ett nytt rabalder steg då man märkte att gaffeln bänts när den föll på golvet. Lillpigan blankade hertiginnans silverfat i många veckor som straff för sitt olydiga verk.

Narrens berättelser : Åbo slott

På tal om spottincidenten, kom jag att tänka på en annan sak som jag vill berätta er angående farorna i Narrens arbete. Jag är helt klart av hjältematerial, vilket denna historia bevisar. Öhöm! Det var en mörk och kulen höstnatt. Stearinljusen flackade och delade sitt bleka sken över slottets salar. Ute släckte nästan vinden de brinnande facklorna vars uppgift var att lysa upp slottsgården som vaktades av knektar. Det var dock middagstid på slottet. Varma taljor och Katarinas guldbroderade sammetstücken väntade gästerna på stolarna. Jag förberedde mig för att underhålla gästerna med mina tricks. Johan och Katarina anlände med några gäster för att äta. Plötsligt kom en uppskrämd betjänt som anmälde åt Hertigen att munsken plötsligt insjuknat. En stunds skräck kunde skönjas i Hertigens blick. Munskenkens uppgift var att smaka va maten från Hertigens tallrik, innan denne själv åt av den, för att upptäcka som maten kan hända var förgiftad. Giftet var en ypperlig metod att bli av med fiender! Jag kände kalla kårar längs ryggraden samtidigt som jag märkte Johans blick gå runt i salen och stanna på mig...

MIG! Farväl detta liv, tänkte jag, men som en hjälte nickade jag åt hertigen och gick fram till tallriken som var framsatt åt honom. Där låg...höm...rökt braxen...stirrande på mig med en glasartad blick omringad av stuvade ärter. Jag tog gaffeln, slog i som en man, tuggade, svalde en bit, andades djupt och väntade...och märkte att jag ännu var vid liv! Hertig Johan nickade, tog sin gaffel och började med god aptit att äta av fisken.

Narrens berättelser : Olofsborg

Balladen om Olofsborg

”På en klippa i den strida strömmen är Olofs borg, och i tankarna ser den på strömmen den svarta. Då försvarade den landet med starka murar av sten, när vågor bragde tiden av beträngdhet. Nu har sundets musik tystnat med näckens kantele och borta är även borgens svarta bässe. Nu berättar borgen dig sin länge bevarade saga, bara dess suckar du nu märker.

Så berättar borgen: en stormig natt öppnas portarna och genom dem rusade män av ofärd in. När striden på morgonen bedarrat, undersökte man bedrägeriet, den skyldiga, sade man, var den sköna slottsjungfrun. Tigande med tårar i ögonen fick hon sin dom höra, och fast i muren hon gjöts; bortom muren den oskuldsfulla jungfrun sin hemlighet tog, då kärestan hennes var skyldig.

Men ur jungfruns tårar det snart en rönns stam och vitsippor växte fram, brytande muren. Ur hjärtat fick bären ett lyster så rent, den gavs av kärleken störst av alla krafter. Än ljuder sången om jungfruns oskuld i vinden, då rönnen en stormig natt gick av. Kvar blev sagan, den berättas av Olofs borg, och dess suckar du nu förstår.”

– Erkki Melakoski- (fri översättning, red.)

Denna sorgliga ballad som skrevs 1950-talet är baserad på en folksaga. Den börjar genast snurra i huvudet då jag kör mot Olofsborg. Berättelsen handlar om hur Olofsborgs herres dotter förälskade sig i en rysk officer. Slottsjungfrun hade gett råd om vägen till borgen till henne, men den bedragliga mannen hade bara släppt in sina egna män i borgen. Slottsherren anklagade sin dotter för bedrägeri och gav order om att hon skulle bli levande inmurad i borgens mur. På denna plats började en rönn, med röda bär, växa. Jag var inte på plats då detta skedde.

Jag har dock med egna ögon sett borgens kända svarta bässe! Det var en mörk och kulen natt. Jag var på väg till privetten belägen i borgens torn, för jag hade ätit något olämpligt som gick runt i min mage. Längre satt jag inte där då den kalla blåsten ven på min bak genom dassets hål och fick det underliggande vattnets att skumma.

Narrens berättelser : Olofsborg

Då jag avlägsnade mig tittade jag ut genom fönstret och såg under en blixtsken slottets svarta bässe stampa på den höga muren svängande sina stora horn. Jag undrade vad den gjorde där, men jag gick och lade mig då roandet är hårt arbete och jag var trött.

På morgonen hörde jag att fienden hade försökt anfälla över borgens murar men antagligen tagit bässen för djävulen, som blixtrande försvarade slottet. Fienden hade enligt vakterna flytt så hastigt som möjligt. Det uppfördes en staty i bässens ära, du kanske har sett den om du besökt slottet. Som tur var vakterna vakna.

Inte vågade de slumra till på vakten för då skulle de kastas över murarna rakt i det förbiströmmande svarta vattnet och näcken skulle ta dem. Näcken uppenbarade sig på stranden spelande på sin harpa och spå olycka om slottsherren hotades av döden. Vid strömmen sades troll och spöken röra sig. Speciellt den gången var jag rädd då jag blev tvungen att fly slottet genom en hemlig gång. Jag har ännu inte dock satt dessa varelser.

Narrens berättelser: Kajaneborg

Kajaneborg var enligt sägen en dyster plats. En nordlig gränsbefästning med tjocka murar och runda kanontorn på en ö mitt i den stora Uleälven. Det var säkert därför som borgen blev oerövrad, fast den var länge omringad av fienden. Till slut måste befästningen ge upp då vatten och mat höll på att ta slut och byborna till och med bedjade av befälhavaren om kapitulation. Borgens öde var dock hårt: erövrarna tände på borgens krutförråd och man kan ju gissa hur det gick sen: borgen exploderade upp i luften, upp över Ule älv i ett moln av rök och stenbitar.

Förutom att borgen är känd för att den aldrig erövrades, är den även känd för sina fångar! Det var ju en lämpligt avlägsen plats i riket för den av landförräderi bestraffade Johannes Messenius. Han var professor i Uppsala och enligt åklagaren gjorde han sig skyldig till konspiration med jesuiterna och påven.

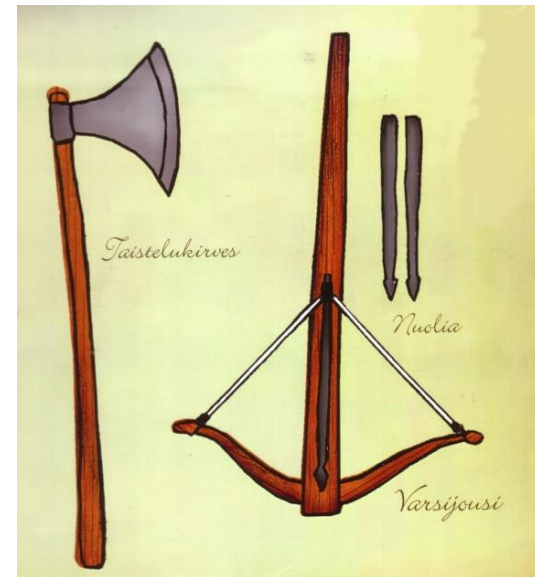
I riket härskade enligt den dåvarande kungens order den protestantiska tron och påven var mest katolsk av alla katoliker, alltså en farlig fiende. Messenius satt tillsammans med sin fru i fängelset i 20 år, i början även tillsammans med sina barn.

Narrens berättelser: Kajaneborg

Till en början lär golvet i fängelset endast varit ett järngaller under vilket den isande Ue älvs vatten flöt. Inte var det så bråda tider. Trots det skrev han Sveriges Rikes historia på 15 delar. Kanske han skrev för att hålla sig varm, hehe, tänker narren!

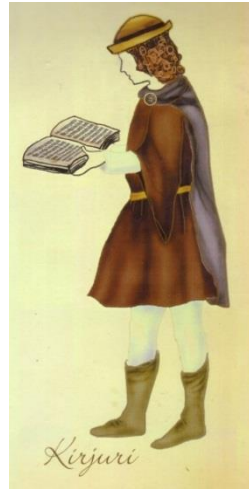
När Messenius fördes till fångenskap till Uleåborg, ersattes han med en annan fånge, även han en man av pennan: diktaren och världsmannen Lars Wivallius. Han var fängslad för förräderi för att han varit under falskt namn och gift sig med en dansk adelsjungfru. Han hade även andra brott på sitt konto i hemlandet då han dömdes till den trånga och dystra cellen i Kajaneborg. Där skrev han under tiden några av hans kändaste dikter och han anses som den första "moderna" svenska poeten.

Narrens berättelser: Raseborg

Jag kommer med vemod ihåg tiderna då jag tänkte på en sjörövarhistoria som värden berättat för gästerna under middagen medan jag låg på halmen i gästhuset vid Raseborg. Skulle ni villa höra?

Bo Jonsson Grip berättade en vinternatt i Raseborgs slottsstuga för mig, att på samma plats som han hade gett order om att bygga Raseborgs slott, hade det väl redan funnits sjörövars stödpunkt. Platsen var ju ett ypperligt ställe för piraterna. Den största klippan i den grunda skärgården till vilken det var enkelt att ta i land med lätta skepp. På Bo Grips tid hade landet stigit så mycket att han hade sätt det bäst att bygga en vallgrav som skydd för slottet. Sjørövarna hade ändå kommit ända fram till sin bas med sina skepp. Förföljarnas tyngsta skepp gick på grund och det gick dåligt för dem... Sjørövarna, det vill säga Vitaliebröderna, som de kallades. Deras skepp var lätta och de kunde enkelt rymma.

Det var också svårt att komma till borgen från fastlandet vilket den svårgenomtagliga terrängen tog hand om. Sjørövarna hade gömt sin skatt på klippan och vilat där före sin nästa färd. Även skeppen ha de servats där. Ön Gotland var huvudhamnen för piraterna. När man dock seglade söderut från Snappertuna klippa, platsen för Raseborgs slott, kunde man mycket bra i skydd av skärgården lurpassa på de tyska hansahandlarnas fullastade koggskepp. När lämpligt tillfälle kom, rånade de ett skepp. Hur många skatter kan tänkas ha gömts i tiderna på slottets marker!

Efter Bo Grip fungerade en herre vid namn Tord Bonde som befäl över slottet. Han var rasande åt mig och bad mig skriva efter handdiktamen ett bud om hjälp till Tallinns stads råd. Herre Tord tycktes inte lita på Sveriges kungarikes förmåga att reda ut den saken... Vitaliebröderna hade nämligen rånat honom på 6 läster mat, vilket i kilon skulle vara ungefär lika mycket som vad 13 bilar väger sammanlagt.

Narrens berättelser : Raseborg

Där till, kan ni tänka er, hade sjörövarna tagit 18 betjänter klädda i harnesks! Herre Tord tänkte tappa fattningen då jag inte var särdeles snabb på att skriva. Dessutom tvingades jag hela tiden fråga hur man skulle skriva. Vad kan jag åt den saken att hans skrivare måste åka till Åbo för att få lärdom i att sköta en borgs bokföring och jag är ju bara Narr och ingen skrivare. Skrivkonsten fick jag öva mig på i Lübeck som ändå var en känd hansahamnstad. Vad som sen hände betjänterna i harnesks vet jag inte, det fick vi aldrig reda på... Kanske hade de blivit sålda som betjänter österut till en storfurste från Novgorod. Även Tord Bonde försvann ur historieböckerna. Jag var under tiden i Tavastehus men jag hörde att Raseborg för en liten tid skulle ha hamnat i händerna på sjörövare!

Jag jobbade också på Raseborg då kung Karl, som blivit änklings, kom dit på besök. De var också en romantisk berättelse då han under middagen på borgen förälskade sig i Kristina, dottern till häradshövdingen. Kristina Abrahamsdotter var vacker som en blomma och hon födde kungen två barn. Senare vigdes de i Stockholm då Kung Karl redan låg inför döden. Kristinas öde var olyckligt; hon blev Sveriges drottning, men förlorade samtidigt sin älskade kung, och härskade inte länge över sitt rike. Ännu i denna dag talas det om "Raseborgs ros", den vackra drottning Kristina.

Narrens berättelser: Kastelholm

I Kastelholm har jag varit flera gånger under dess glansdagar. Jag såg kung Erik i slottets fängelse, men speciellt bra kommer jag ihåg hösten år 1671 då Kung Karl var med sin mor Hedvig Eleonora och hovet på älgjakt. De var borta en vecka. Kastelholms slott var redan då ganska förfallet. Jag övernattade i det kalla och fuktiga slottet och min reumatism blev bara sämre. Och hur pinsamt... jag fällde den femte flaskan under kungens middag... Kommer jag rätt ihåg så erbjöd kyrkoherden sitt hus att användas av kungligheterna så att Hans Majestät skulle ha ett bekvämare nattkvarter. Jag hade också en dunmadrass och –dyna samt en luggrya av ylle. Den hade riktigt vävda ränder i gult och rött på ett vit-svart botten.

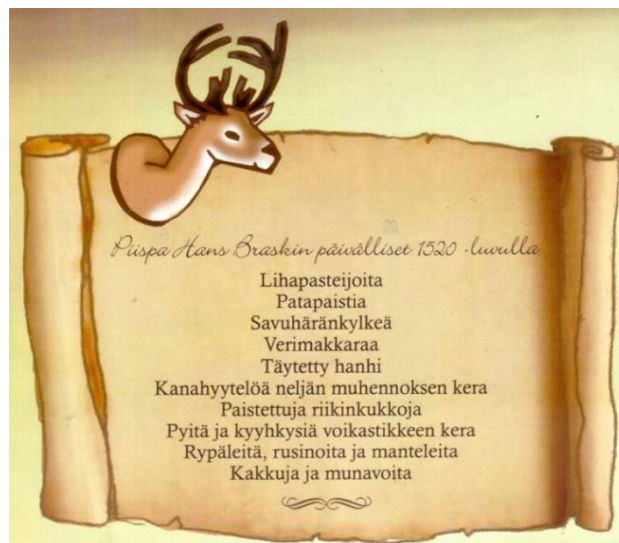
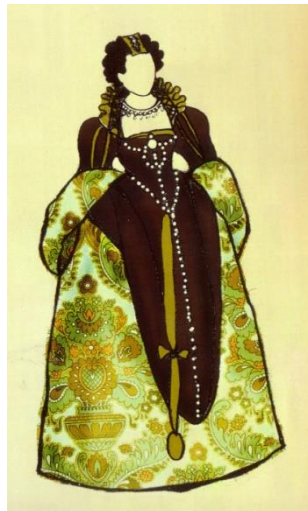
Jakten gick till historien då någon under jakten nästan sköt kung Karl. Man talade om ett vådaskott men elaka tungor talar om att kungens antagonister skulle ha legat bakom skottet. Några talade till och med om att slottets spöke skulle ha varit den skyldige. Den skulle ha blivit förbannad på att slottet inte dög som nattplats åt kungen... det hördes många förklaringar. Berättelsen är så spännande att det faktiskt gjordes en opera om händelsen, Kung Karls jakt.

Kung Karl slapp alltså undan skottet med blotta förskräckelsen, men jaktsällskapet såg ändå som fiffigast att efter en veckas jakt återvända till Stockholm trots höststormen. Jag rekommenderade nog att vänta på bättre väder...

Narrens berättelser: Tavastehus slott

Jag har ofta färdats från Åbo längs den Tavastländska oxvägen till Tavastehus slott. Jag minns speciellt min första visit då Ingebord Åkesdotter Tott var slottslove. Hon var under medeltiden den enda kvinnliga loven. Hon var rik som ett troll. Runt halsen hade hon alltid tjocka guldkedjor vars pärlor var stora som nötter. Sådana hade inte ens kejsaren av Kina. Ingeborgs fader hörde till den kända Axelsson-ätten.

Under Ingeborgs tid fick även jag äta vid hovfolkets bord. Allt som oftast fick jag njuta min mat vid tjänarnas bord, där utbudet var mycket mera vardagligt och enkelt. Den gången kommer ja för evigt ihåg. Vi hade ätit saltad ål, rökt gädda, torkad småfisk med rågbröd och som dryck var fogdeöl. Jag fick till och med smaka en bit av det rökta fåret. En sådan måltid kommer Narren alltid ihåg. Kökspigan kunde inget annat än sucka då jag berättade om lammsteken som bara smalt i munnen. "Du kan steka, men inte smaka", diktade jag åt henne i slottsköket. Man fick till och med lägga smör på rågbrödet... Aah!

Narrens berättelser: Tavastehus slott

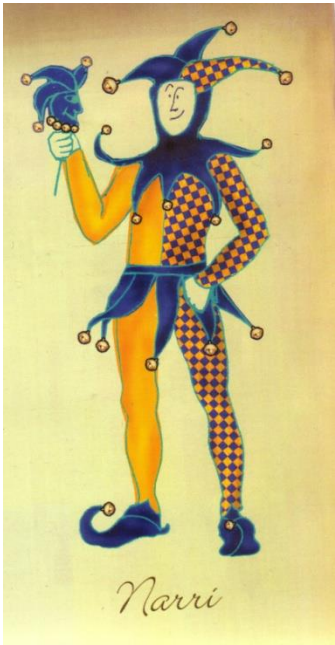
Men jag skulle ju berätta om det hemska straffet som drängen Lars Olofsson fick över sig denna samma gottedag. Fru Ingeborg hade varit med sin betjänare på en promenad utanför borgens murar, då Lars Olofsson hade råkat köra med sina kärror till platsen. Han hade frågat Fruen något utan att förstå att han tilltalade en högra slottslove.

Detta ledde till uppståndelse och drängen dömdes till en 40 mark stor bot, för att han olagligt tilltalat Fru Ingeborg och hennes betjänt. Boten var den största möjliga, det var nära att inte Lars hamnade på galgbacken. Jag vet inte om han någonsin fick sin bot betald, för den var lika stor som slottslovens årslön; en dräng såg inte under sin livstid en sådan summa pengar.

I Tavastehus slott har under alla tider bott den gamla spökgubben Tupptornets gubbe, och bor väl än idag om han inte har flyttat. Under Ingeborgs tid bodde han i borgkällaren, varifrån han följde med rörelse, lyssnade på hemligheter och avrätningsbilans brak mot stubben på borggården. Jag träffade aldrig honom personligen fast jag hörde honom hasa sig upp i tornet under natten; antagligen var det dragit i källaren. Nuförtiden lär han ha väldigt litet att göra. Folk tar inte tid för att stanna upp och höra hurdana historier Tupptornets spökgubbe kunde ha att berätta om borgens mörkaste hemligheter eller vardagens glädjeämnen. Det finns även andra spöken och vålnader på slottet. Slottsherren Åke Tott, som blev halshuggen i borgen, kunde gå omkring och sucka över sitt eländiga öde och svära hämnd åt Jutarna.

Narren rekommenderar:

Gardberg, C.J. 2002. Kivestä ja puusta. Suomen linnoja, kartanoita ja kirkkoja. Otava.

Hanste, T. et al. (toim.) 2007. Kauan sitten 2. WSOY.

Kaakinen, J., Kuisma, J., Manninen, K., 2005. Suomen lasten historia. Otava.

Mäkinen, V. 1978. Suomen vanhat linnat. WSOY.

Palokangas, M. et al. (toim.) 1970. Turun linna. Sotasokeat ry.

Palokangas, M. et al. (toim.) 1972. Kastelholma, Kuusisto, Raasepori. Sotasokeat ry.

Palokangas, M. et al. (toim.) 1975. Olavinlinna. Sotasokeat ry.

Poutanen, P. (toim.) 2002. Hämeen härkätiellä. Otava.

Salokorpi, S. 2002. Turun linnan tonttu-ukon salaisuus. Gummerus.

Savisaari, A. 2007. Tikku & Melli, kertomus siitä kuinka linnahiiret tapasivat prinsessan ja herttuan. WSOY.

Seppovaara, J. 2001. Olavinlinna. Kivestä syntyi laulu. Rakennustieto Oy.

Vilkuna, A-M. 1998. Vuosi linnassa. Hämeen linnan elämää mikkelistä mikkeliin. kust. Hämeen Vanhan Linnan Kilta.

Vilkuna, A-M. 2001. Hämeen linna. Hämeen linnan opaskirja. Museovirasto.

Vuoristo, A. (toim.) 1983. Suuri toivelaulukirja 3. Fazer.